

УДК 378.14

ЖЕЛАН А. В.

м. Миколаїв

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті актуалізується проблема формування культури поведінки дітей дошкільного віку. Розкрито зміст поняття «культура поведінки». Розглянуті основні принципи, методи та форми цієї роботи, умови її ефективності та результативності. Охарактеризовано зміст, використання форм роботи з метою формування особистісної культури поведінки дітей під час запровадження програм. Розкрито взаємозв'язок таких компонентів як культура діяльності, культура спілкування, культурно-гігієнічні навички і звички.

Ключові слова: культура поведінки, дошкільник, виховний процес, культура спілкування, культура діяльності.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціально-економічні, політичні, етнічні негаразди в сучасному суспільстві негативно позначаються на морально-емоційному обличчі українців, на їх культурі спілкування та на культурі поведінки в загалі. Україна – відносно молода держава і щоб побудувати наше суспільство на демократично-гуманних засадах ми, вихователі, вчителі, батьки, повинні спрямовувати свідомість дітей, майбутніх громадян на шлях миролюбності, милосердя, справедливості, гуманності, толерантності.

Наявність певних знань та вмінь у дошкільників не є основним показником їх обізнаності, індивідуальних можливостей. На нашу думку, знання слід оцінювати у зв'язку з різними сферами життєдіяльності, загальною культурою дитини. Сьогодні все гостріше стає зрозумілим, що моральне відродження нашої нації повинно ґрунтуватися на засвоєнні дітьми, починаючи з наймолодшого віку, саме загальнолюдських цінностей, виховання загальної культури дітей, культури поведінки як її складової.

Звертаючи увагу на ці питання, ми маємо надію позбутися певного дефіциту вихованості, прищепити собі й своїм дітям уміння цінувати, поважати, любити, пробачати один одного в повсякденному житті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До проблеми виховання дошкільнят, яка є надто актуальною сьогодні, звертались багато вчених та педагогів. Вони піднімали такі співзвучні з нашим дослідженням питання, як: спілкування дошкільнят з дорослими та однолітками (Я. Коломінський, М. Лісіна, Р. Стеркіна, Т. Репіна); прилучення дітей до-

шкільного віку до світу загальнолюдських цінностей, що виступають у категоріях добра та справедливості (Р. Буре, В. Нечаєва, Т. Пonomаренко); виховання соціальних емоцій, якостей взаємин (Л. Артемова, Н. Дятлова, І. Княжева, О. Кононко, В. Павленчик); формування готовності до сприймання моральних норм (захоплення, переживання, осмислення, усвідомлення) (Н. Горобаха); виховання у дошкільників позитивного емоційного ставлення до моральних норм та правил поведінки (Л. Артемова, А. Богущ, В. Білоусова, М. Заячківська, Л. Островська, С. Петеріна, Т. Поніманська, С. Русова, М. Федорова) [6].

Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» вимоги до рівня розвиненості, вихованості, навченості дітей дошкільного віку визначаються Базовим компонентом дошкільної освіти України і реалізується Державною базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», Комплексною програмою виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина», Програмою розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». Проаналізував закони, що стосуються дитинства та дошкільної освіти, можна констатувати, що головним замовленням держави лишається замовлення на виховання самостійної людини. Адже в майбутньому найважливішим для неї буде вміння жити в суспільстві, відповідати морально-етичним соціальним законам, вміти спілкуватися та бути культурною людиною. Тому головна мета дошкільної освіти в Україні – створити сприятливі умови для особистісного становлення дітей, забезпечити їх збалансований розвиток, узгодженість у житті осно-

вних тенденцій до самореалізації, саморозвитку та самозбереження, формування життєвої компетентності, розвитку ціннісного ставлення до світу природи, культури, людей, самих себе. У самостійний аспект виокремлюється формування початків духовності з перших років життя в напрямках закладання основ культури міжособистісного спілкування, моральної, громадянської, художньо-естетичної, родинно-побутової, правової, інтелектуальної, екологічної, релігійної культури [3].

Мета статті – визначити основні принципи, методи та форми роботи з дошкільнятами щодо формування їх культури поведінки, з'ясувати умови ефективності та результативності цієї роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дошкільне дитинство – особливий період розвитку дитини. Саме в цьому віці виникає внутрішнє психічне життя і внутрішня регуляція поведінки. Це внутрішнє життя виявляє себе в здатності діяти щодо загальних понять, в уяві дитини, у довільній поведінці, у змістовному спілкуванні із дорослими та однолітками. Саме в цей період відбувається формування в дитині активного інтересу до взаємин з іншими людьми. В неї виникає потреба в ознайомленні з певними нормами спілкування і, як результат – вироблення індивідуальної культури поведінки.

Ознайомлення з психолого-педагогічною, філософською та культурологічною літературою дає можливість розкрити поняття «культура поведінки». Так, у соціології «культура поведінки» визначається як сукупність духовних цінностей, правил, норм, що регулюють характер взаємин між людьми і слугують для того, щоб полегшити їхнє входження в суспільство. Тим самим культура поведінки постає результатом успішної адаптації людини до умов життя в суспільстві (Е. Дюркгейм, Е. Еріксон, Л. Козер, Р. Мертон, Т. Парсонс, П. Сорокін).

Основа етичного підходу до культури поведінки особистості полягає в тому, що будь-які вчинки людини розглядаються у діалектиці добра і зла. Тому моральна поведінка оцінюється за принципом «максималізації добра і мінімалізації зла», а критерієм її розвитку вважається якісна характеристика моральних цінностей. Виходячи з цього, під культурою поведінки розуміють сукупність форм повсяк-

денних дій і вчинків людини, в яких віддзеркалюються моральні та естетичні поведінкові норми (А. Гусейнов, О. Дробницький, І. Кон).

В естетиці домінує думка про тісний зв'язок категорій прекрасного, гармонійного з етичними категоріями істини, блага, добра. У зв'язку з цим культура поведінки передбачає взаємозв'язок внутрішньої культури особистості та зовнішніх форм її виявлення, що ґрунтуються на поняттях «красиве», «гармонійне», «досконале» (В. Дружинін, Т. Левчук).

У психології культура поведінки кваліфікується як динамічне особистісне утворення, що поступово виявляється, формується і видозмінюється протягом життя людини в процесі вчинкових дій (Б. Ананьєв, І. Бех, С. Рубінштейн, Н. Чепелева).

Автори програми «Дитина» звертають увагу на те, що навчання та виховання мають бути націлені на формування людяності, справедливості, товариськості, чесності, яке відбувається під час ігор, спілкування, бесід, пояснень тощо. Вихователь повинен вправляти дітей у виявах чуйності, доброзичливості, турботливості, заохочувати дошкільників бути уважними до емоційних станів інших дітей, поважати їх переживання, бажання. Старших дошкільників слід учити аналізувати та контролювати власні вчинки та поведінку [3].

На сьогодні існують різні підходи до структурної будови змісту культури поведінки дошкільників (Л. Артемова, В. Білоусова, Л. Островська, С. Петеріна) [1; 4; 5], в яких, проаналізувавши, можна виділити наступні взаємозв'язані компоненти: *культура діяльності, культура спілкування, культурно-гігієнічні навички і звички*.

В Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», в контексті фізичного, соціально-морального, емоційно-ціннісного, пізнавального, мовленевого, художньо-естетичного та креативного розвитку приділяється увага питанню формування і особистісної культури, культури поведінки дитини [2]. Ця робота сфокусована на прищепленні в дітей вищезгаданих компонентів, на яких ми і зосередимо свою увагу.

Культура діяльності проявляється в поведінці дитини на заняттях, в іграх, під час виконання трудових доручень. Формувати у дитині культуру діяльності – це значить вихову-

вати в неї звичку утримувати в порядку місце, де вона працює, навчається, грається; звичку доводити до кінця розпочату справу, бути наполегливим у досягненні мети; навчати її не відкладати на завтра те, що можна зробити сьогодні; привчати бережно ставитись до іграшок, речей, книг.

Вже в старшому дошкільному віці дитина вчиться регулювати свою діяльність, відпочинок, що є основою для формування в неї навичок ефективної організації праці. Важливий показник культури діяльності – потяг до цікавих, розвиваючих занять, вміння цінувати час, бажання працювати, отримання задоволення від результату своєї роботи, розвиток самостійності та творчості.

Головне в *культурі спілкування* – це навчити дитину поважати суспільство в цілому і кожного його члена окремо та ставитися до них так, як він ставиться до себе. У повсякденній практиці людські стосунки далеко не всіма і не завжди здійснюються. А тим часом культура людських відносин, спілкування людей між собою відіграють важливу роль у житті. Якщо дитина культурно спілкується з близькими, знайомими, вона буде так само поводитися і зовсім з незнайомими людьми.

Культура спілкування обов'язково передбачає культуру мовлення дитини. Це вимагає від дошкільника володіння певним запасом слів, вміння розмовляти спокійно і зрозуміло-послідовно, що, в свою чергу, сприяє активному спілкуванню дітей під час ігор та праці, запобігає виникненню конфліктних ситуацій.

Згідно Базової програми вихователь повинен привчати дітей до таких навичок та звичок культури спілкування: використовувати ввічливі слова, бути привітним з рідними, друзями та незнайомими, дотримуватись загальноприйнятих норм та етикету спілкування, відтворювати в грі свої моральні уявлення, прислуховуватись до порад старших, дотримуватись правил співжиття в родині, виявляти чемність, толерантність, відчувати межу припустимої поведінки з молодшими, однолітками, старшими дітьми, дорослими та старими людьми тощо.

Найголовніше, що потрібно пам'ятати і розуміти як вихователю, так і батькам це те, що будь який прояв ввічливості з боку дитини повинен керуватися добрими думками й по-

чуттями, бути для неї усвідомленою необхідністю та потребою, а не засобом отримання похвали чи уникнення покарання. Тому мета виховання культури спілкування полягає в готовності дитини самостійно приймати моральні рішення та відповідно діяти.

Створення *культурних навичок і звичок* починається з виховання акуратності й охайності. Вже з трирічного віку дитина може сама з деякою допомогою дорослих одягатися, застеляти своє ліжко, може допомагати в прибиранні кімнати. Культура їжі, вміння культурно вживати їжу – одна з перших навичок, що повинна виховуватись у дитини. Культура їжі має і етичний аспект – адже поведінка за столом ґрунтується на повазі до тих, хто сидить поруч, а також до тих, хто приготував їжу. До культурних звичок відносять привчання вставати вранці та робити зарядку, вмиватися, чистити зуби, акуратно зачісуватися, тримати в чистоті взуття та одяг. Діти повинні розуміти, що в дотриманні цих правил проявляється повага до оточуючих і до себе самого.

Ми з'ясували, на які головні компоненти потрібно звертати увагу при вихованні культури поведінки дошкільнят. Це як оболонка цього процесу. Розглянемо і її наповнення, а саме: методи, принципи, умови.

Процес виховання культури поведінки дуже складний, вимагає усвідомленого використання педагогом багатого арсеналу методів та засобів педагогічного впливу на дітей. Це такі методи як: роз'яснення, показ, вправи, нагадування, привчання, виховуючі ситуації, контроль, оцінка, етичні бесіди, колективне читання художніх творів, перегляд мультфільмів та фільмів, лялькових спектаклів, інсценізацій з моральним підтекстом, позитивний приклад, покарання та заохочення, введення правил культури поведінки, екскурсії, ігри-вправи.

Так, роз'яснення допомагає дитині усвідомити, чому саме так треба вчинити в тій або іншій ситуації; заохочення активізує дошкільнят до навчання, до вибору правильної поведінки, а покарання за негативний вчинок направлене на виникнення бажання робити добре; етичні бесіди та виховуючі ситуації формують у дітей об'єктивність в оцінці подій, допомагає їй орієнтуватись в різних ситуаціях і поступати відповідно до правил культури

поведінки; показ, вправи, привчання, нагадування, контроль та оцінка направленні не тільки на надання взірця поведінки, але й на з'ясування ступеню засвоєння та правильності виконання того чи іншого правила, тобто розуміння норм поведінки.

Розглянуті методи передбачають обов'язкове дотримання таких педагогічних і етичних принципів, як: науковість, наочність, неперервність, систематичність та послідовність, доступність і дохідливість, свідомість і активність дітей, індивідуальний підхід, знання фізіологічних та вікових особливостей, розумність і необхідність поведінкових правил, доброзичливість та дружелюбність, опора на національні традиції, єдність в роботі дитячого садка та сім'ї. Педагоги і вихователі завжди повинні пам'ятати, що процес виховання культури поведінки, ґрунтуючись на принцип неперервності, повинен бути органічною складовою всієї виховної роботи. Важливо донести до дітей, що норми поведінки базуються на моральних цінностях українського народу: доброзичливості, гостинності, працьовитості, правдивості, чесності, людинолюбстві, поваги до батьків та старих, почутті гумору.

Отже, при вихованні у дітей дошкільного віку стійких позитивних навичок і звичок культури поведінки необхідно дотримуватись принципів єдності та цілісності виховного процесу, тобто взаємозв'язку завдань, методів і засобів виховання: послідовність, систематичність, повторення вправ і раціональний їх розподіл в часі.

Для ефективності та результативності роботи щодо виховання культури поведінки в дитячому садку та в дома потрібні певні позитивні умови, а саме:

1. *Авторитет і культура вихователів та батьків.* Стиль спілкування вихователя з дітьми – найголовніше у формуванні культури поведінки. Допомога, довіра, любов, порада, ласка, щирий інтерес до дитячих починань складають фундамент доброзичливих відносин з дитиною. Дії вихователя повинні бути направленні на досягнення головної мети – створення для розвитку особистості дитини творчої, дружньої обстановки.

2. *Позитивний настрій.* Атмосфера доброзичливості, активна змістовна діяльність ви-

ховують в дітях потяг до зайнятості, бажання пізнавати нове і використовувати ці знання в житті.

3. *Зв'язок із сім'єю.* Дозволяє зберегти єдність вимог і наступність у вихованні. Педагог повідомляє про досягнення та проблеми дитини, консультує батьків і знайомить їх з методами морального виховання в сім'ї.

4. *Дотримання точного режиму.* Є гарантом урівноваженого стану дітей, запобігає перевтомленню та статикам у діяльності, дозволяє сформувати стереотип поведінки.

5. *Правильно організована обстановка.* Цікава, пізнавальна наочність, дидактично-методичні матеріали, іграшки дозволяють дітям знаходити заняття за інтересом і тим самим запобігають зриву у поведінці.

Висновки. Розвиток індивідуальності кожної дитини ґрунтується на формуванні її особистісної культури. При вихованні культури поведінки педагоги й батьки повинні пам'ятати, що виховний вплив на дітей повинен бути єдиним, постійним і послідовним, результатом якого є повнота уявлень і знань дитини про себе, про правила культурної поведінки; орієнтація дитини на соціально схвалювані норми поведінки; позитивне емоційне сприйняття себе, оточуючих, довкілля; відповідність дій і вчинків дитини встановленим соціальним еталонам.

Список використаних джерел

1. Білоусова В. О. Виховання культури поведінки учнів / В. О. Білоусова. — К. : Рад. школа, 1986. — 160 с.
2. Бойко Н. Д., Ляшенко І. С., Хабеца Т. В. Засідання Академії педагогічної майстерності з питань вивчення і впровадження в практику Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» // Дошкільний навчальний заклад. — 2011, № 7 (55). — С. 2—14.
3. Дитина : Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / О. В. Огнев'юк, К. І. Волинець, О. В. Проскура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко. — 3-є вид., доопр. та доп. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. — 492 с.
4. Островська Л. Ф. Виховання культури поведінки дошкільників / Л. Ф. Островська. — К. : Рад. школа, 1975. — 120 с.
5. Петерина С. В. Воспитание культуры поведения у детей дошкольного возраста / С. В. Петерина. — М. : Просвещение, 1986. — 96 с.
6. Підготовка фахівців з дошкільної освіти за кредитно-модульною системою організації навчального процесу : навч. посіб. / за ред. Т. І. Поніманської. — 2-е вид., доп. — К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. — 304 с.

ZHELAN A.V.
Mykolaiv

THE FORMATION OF CULTURE OF BEHAVIOR OF THE PRESCHOOL CHILDREN

The article is provided the problem of creating a culture of behavior of preschool children. The content of «culture of behavior» is described. Basic principles, methods and forms of work, terms of effectiveness and efficiency are observed. The content and the use of forms of work in order to develop personal culture of behavior of children during the implementation of programs are characterized. The interrelation of components such as culture of activities, culture of communication, cultural and hygienic skills and habits is described.

Keywords: the culture of behavior, preschool, educational process, the culture of communication and the culture of activities.

ЖЕЛАН А. В.
г. Николаев

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье обращается внимание на важность формирования культуры поведения дошкольников. Раскрыто значение понятия «культура поведения». Рассмотрены основные принципы, методы и формы этой работы, условия ее эффективности и результативности. Дана характеристика содержанию, использованым форм работы с целью формирования личностной культуры поведения

Ключевые слова: культура поведения, дошкольник, воспитательный процесс, культура общения, культура деятельности.

Стаття надійшла до редколегії 04.04.2014

УДК 378.147

ЗАГОРОДНЯ Л. П.
м. Глухів

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО СТВОРЕННЯ ПРЕДМЕТНОГО ЕКОЛОГО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК СКЛАДОВОЇ ВІЗУАЛЬНОГО ІМІДЖУ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Стаття розкриває зміст підготовки майбутніх вихователів до створення предметного еколого-розвивального середовища як складової візуального іміджу дошкільного закладу в процесі вивчення дисципліни «Технологія формування екологічної культури в дітей дошкільного віку». Охарактеризовано деякі завдання самостійної та індивідуальної роботи студентів. Виокремлено педагогічні умови якісної підготовки студентів до створення предметного еколого-розвивального середовища в ДНЗ.

Ключові слова: імідж дошкільного закладу, візуальний імідж дошкільного закладу, еколого-розвивальне середовище, інтерактивні технології, педагогічні умови підготовки студентів до створення еколого-розвивального середовища.

Постановка проблеми. Політична, економічна і демографічна ситуація в країні посилюють конкурентоспроможність дошкільних навчальних закладів. Конкурентоспроможність, з однієї сторони, забезпечує і стимулює розвиток ДНЗ, а з іншої – повною мірою залежить від іміджу установи. Тому сьогодні мати дошкільному закладові позитивний імідж – це вимога часу. Проте спостерігається суттєве протиріччя між необхідністю цілеспрямованого створення позитивного іміджу дошкільної установи і частковою готовністю фахівців до цієї роботи.

Метою статті є висвітлення змісту підготовки майбутніх вихователів до створення однієї із складових візуального іміджу дошкільного закладу – предметного еколого-розвивального середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Імідж навчальних закладів як наукова проблема досліджується О. Бандуркою, О. Велікановою, Л. Карамушкою, М. Піскуновим [4], В. Шпалінським та іншими. Іміджу дошкільного навчального закладу присвячено праці Т. Живаєвої, К. Крутій [3], Н. Погрібняк [6], З. Перебатової та інших.